

יתרון האור הבא מן ההפך

The Advantage of Light That Comes From Its Opposite

Offered in honour of Moshe Rabbeinu, faithful shepherd of Israel, who ascended into the thick darkness where God was and came back down bearing light. He of all people knew that the greatest revelation is drawn out of its own opposite. This maamar is given in his merit — that the darkness each of us is asked to enter should yield the light only darkness can give.

חלק א'

ירידה לצורך עלייה חדשה

במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות לד, ב).

ויש להבין.

הרי התורה מצווה: "סור מרע ועשה טוב." ואם כן, כיצד ייתכן לומר שבעל תשובה מגיע למקום שאין הצדיק מגיע אליו? וכי יש יתרון לירידה על פני העמידה? וכי ההסתר מגלה יותר מן האור?

והנה מבואר בכמה מקומות בתורת החסידות שתכלית הבריאה היא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, היינו שלא ישאר אור האין־סוף בגילוי בעליונים בלבד, אלא שיאיר דווקא במקום שנראה כרחוק ממנו. ולא עוד, אלא שעצם התחתון יהפוך להיות כלי לאלוקות, עד שיתגלה בו מה שאין בעליונים עצמם.

אמנם עדיין צריך להבין.

אם כל כוונת הבריאה היא גילוי האלוקות בעולם, הרי לכאורה היה די בכך שהאדם יקיים תורה ומצוות מתחילת בריאתו ועד סופה בלא חטא כלל, וימשיך אור אחר אור, קדושה אחר קדושה, עד שתושלם הכוונה.

ומהו אפוא עניין הירידה?

לשם מה נבראה האפשרות להסתיר, להתרחק, ולהתנתק?

ועל כרחק צריך לומר שאין ההסתר רק מקרה שניתן בדיעבד לתקן, אלא שיש בו עומק פנימי השייך לעצם מחשבת הבריאה, אף שאין ההסתר עצמו התכלית, חס ושלום.

והעניין הוא.

יש חילוק בין אור המתגלה, ובין אור הנולד.

מצווה מגלה אור שהיה נעלם.

אבל תשובה אינה מגלה בלבד; היא מולידה גילוי חדש.

כי בשעת קיום המצווה נמשך רצון העליון כפי שהוא מאיר בסדר ההשתלשלות. ואף שמקורו למעלה מן ההשתלשלות, מכל מקום הרי הוא מתגלה במסלול שנקבע מראש על ידי התורה והמצוות, שהן רצונו וחכמתו יתברך.

אבל כאשר האדם נפל למקום של הסתר, עד שנעשה נדמה לו שהחושך הוא מציאות לעצמו, ולאחר מכן שב בכל עומק נפשו אל ה', הרי אין זו רק חזרה אל המדרגה הראשונה.

אלא שנעשה כאן דבר חדש.

כי עצם ההסתר עצמו נעשה מנוף לגילוי.

וזהו שאמרו חז"ל: זדונות נעשו לו כזכויות.

ולכאורה תמוה ביותר.

הרי זכות וזדון הם הפכים גמורים.

ואיך אפשר שההפך עצמו יהפוך להיות זכות?

אלא שאין הכוונה שהחטא עצמו נעשה קדושה, חס ושלום. שהרי הרע לעולם נשאר רע מצד עצמו, ואין התורה נותנת ערך חיובי למעשה החטא.

אלא שהאדם, על ידי תשובתו, מגלה עומק באלוקות שלא היה יכול להתגלות אלמלא אותו מקום של הסתר.
ונמצא שאין המעלה בחטא, אלא בכוח האלוקי הבלתי־מוגבל, היכול להפוך גם את מה שהיה נראה כמנגד, לכלי לגילוי.

ולפי זה יש לומר חידוש.

יש אור הבא מלמעלה.

ויש אור הנולד מלמטה.

האור הראשון הוא גילוי.

והאור השני הוא לידה.

הראשון מאיר את המציאות.

והשני משנה את מהותה.

כי כל זמן שהאור מאיר בלבד, עדיין נשאר העולם כלי המקבל את האור.

אבל כאשר החושך עצמו נעשה מקור של דבקות, הרי העולם אינו רק מקבל את האור, אלא נעשה שותף בהולדתו.

וזהו כוונת חז"ל באמרם: במקום שבעלי תשובה עומדים.

לא מצד מעלת החטא.

אלא מצד עומק החידוש שנעשה לאחר התשובה.

שהצדיק מגלה את האור שניתן לו.

ובעל התשובה מגלה שגם במקום שלא היה ראוי לאור כלל, אין סוף ברוך הוא היה נסתר וממתין להתגלות.

ואפשר לומר, שזהו עומק נוסף במה שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

שאין התכלית רק שהאור ירד אל התחתון.

אלא שהתחתון עצמו ילמד להוליד אור.

שלא יישאר מציאות המקבלת אלוקות בלבד, אלא שתהפוך להיות מקום שבו מתגלה כוחו של אין־סוף לברוא התחלה חדשה.

וזו היא התחלת ההבחנה בין גילוי האור ובין התחדשות האור.

כי גילוי האור שייך לסדר.

אבל התחדשות האור נוגעת בעצמות.

ועל פי זה יובן בעומק יותר מאמר חז"ל שבעלי תשובה עומדים במקום שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד.

לא מפני שהצדיק חסר.

אלא מפני שיש גילוי אחד הבא מן השלמות,

ויש גילוי נעלה יותר הבא מן ההתהפכות.

והוא עניין שיתבאר להלן.

חלק ב'

אור המתהפך – לידת האור המשולב

ולהבין זה יש להקדים תחילה, שיש הפרש עיקרי בין שני אופני גילוי האור.

יש אור הבא מלמעלה למטה.

ויש אור הנולד מתוך עבודת התחתון.

האור הראשון הוא המשכה.

והשני הוא התחדשות.

והגם שגם המשכת התורה והמצוות היא למעלה מכל ערך הנבראים, מכל מקום הרי היא המשכה של רצון העליון כפי שרצה הקב"ה שתתגלה בתוך סדר ההשתלשלות, עד שנעשה העולם כלי לקבל אורו.

אמנם עבודת התשובה פועלת עניין עמוק מזה.

שאינה רק ממשיכה אור,

אלא מגלה שאין גבול לעצם אפשרות הגילוי.

והיינו, שאין התשובה מחזירה את האדם בלבד אל המקום שממנו יצא, אלא מגלה שמלכתחילה לא היה שום מקום שבו אין סוף ברוך הוא אינו נמצא.

כי ההסתר אינו מציאות לעצמו.

אלא העלם האור בלבד.

וכאשר ההעלם עצמו מתבטל, מתברר למפרע שגם שם לא היה אלא אלוקות בהסתר.

אמנם עדיין אין זה מספיק.

שהרי גם אם נאמר שהתשובה מגלה שהאור היה נסתר בכל מקום, עדיין נמצא שאין כאן אלא גילוי של מה שהיה כבר. ועל זה יש להוסיף.

שאפשר לומר, שאין התשובה רק מגלה אור שהיה נעלם.

אלא מולידה בחינה חדשה של אור שלא הייתה מתגלה כלל אלמלא הירידה.

ואין הכוונה, חס ושלום, שנברא דבר שלא היה בידיעתו יתברך.

שהרי אצלו יתברך אין כל חידוש.

אלא שהחידוש הוא מצד סדר גילוי האלוקות בעולמות.

כי יש מדרגות באור האלוקי שאינן מתגלות אלא כאשר הבחירה החופשית הופכת את ההסתר עצמו למקום של גילוי.

ונמצא, שאין התכלית רק ניצחון האור על החושך.

אלא שהחושך עצמו ייכלל בתוך האור.

וזהו מדרגה חדשה באחדות.

שהרי כל זמן שהחושך נדחה מפני האור, עדיין נשארים הם שני עניינים.

אבל כאשר החושך עצמו מאיר,

אין עוד שניים.

יש אחד בלבד.

וזהו, לכאורה, עומק עניין התשובה מאהבה.

שאין היא מבטלת את העבר.

אלא כוללת אותו.

ואין היא מוחקת את ההסתר.

אלא מגלה את שורשו.

ונעשה ההסתר עצמו עדות לאין סוף שאין דבר חוץ ממנו.

ויש לומר, שזהו פירוש חדש במה שאמר הכתוב:

כיתרון האור מן החושך.

שלכאורה היה לו לומר "יתרון האור על החושך".

ומהו "מן"?

אלא שאפשר לומר,

שהיתרון אינו רק לאחר שהחושך הסתלק,

אלא דווקא כאשר נעשה האור מן החושך עצמו.

שאו אין זה אותו אור שהיה בתחילה.

אלא אור חדש.

אור שנולד מתוך ההתהפכות.

ואפשר לקרוא לבחינה זו בשם:

אור המתהפך.

לא אור ישר בלבד.

ולא אור חוזר בלבד.

אלא אור שנעשה מתוך עצם הפיכת ההפך.

שאינו מבטל את המציאות,

אלא מגלה את שורשה.

ועל פי זה יש לומר עוד.

שכל מצווה מוסיפה קדושה בעולם.

אבל תשובה מאהבה משנה את עצם מבנה העולם.

כי קודם לכן היה העולם מקום שבו האור מאיר.

ואחר התשובה נעשה העולם מקום שבו גם ההסתר עצמו מסוגל להוליד אור.

וזוהי התחלת בריאה חדשה.

ולכאורה יש לומר, שזהו עניין שלא נתגלה בשלמות אפילו במתן תורה.

שהרי במתן תורה ירדה הקדושה לתוך העולם.

אבל עדיין נשאר העולם מקבל.

ואילו עבודת הדורות, ובעיקר עבודת התשובה שבזמן ההסתר, מגלה שהתחתון עצמו נעשה שותף בגילוי.

ולא רק כלי.

אלא מקור להתחדשות.

ועל פי זה יש לבאר בעומק יותר עניין דירה בתחתונים.

שלכאורה היה אפשר לחשוב שעיקר הכוונה היא שהעליונים ירדו למטה.

אמנם לפי האמור מובן שאין זו אלא תחילת הדרך.

אבל שלימות הכוונה היא,

שהתחתון עצמו יאמר את דברו.

שלא רק יקבל את אור אין סוף,

אלא יגלה בו בחינה שלא הייתה מתגלה בדרך אחרת.

והיינו,

שהאין סוף רצה עולם שאינו רק משקף את אורו,

אלא משתתף בגילוי.

וזהו החידוש של הבחירה.

שאין היא רק האפשרות לומר "לא",

אלא היכולת להפוך את ה"לא"

ל"כן" עמוק יותר.

ומעתה יש לומר חידוש נוסף.

כל דור אינו רק מוסיף מצוות על הדורות שלפניו.

אלא מוסיף אור שלא היה בעולם מעולם.

מפני שכל דור מגלה אופן חדש שבו האין סוף מתלבש בתוך הגבול.

וכל ניסיון שנתהפך,

וכל לב שנשבר ונבנה מחדש,

וכל הסתר שנעשה ממנו גילוי,

אינם רק תוספת של אור,

אלא מצטרפים לבניין חדש של המציאות כולה.

ונמצא, שאין ההיסטוריה של הבריאה מהלך החוזר אל ראשיתו.

אלא עלייה מתמדת אל אחדות שלא הייתה גלויה אפילו בראשיתה.

שבתחילה היה אור.

ואחר כך היה עולם.

ולעתיד יהיה עולם שהוא עצמו אור.

והוא עניין שיתבאר עוד בחלק הבא, בביאור מעלת עולם התחייה והגילוי שלאחר תחיית המתים, שאז תתגלה בשלמות בחינת האור המתהפך, עד שיתאחדו כל הירידות והעליות בגילוי אחד שאין בו פירוד כלל.

חלק ג'

עולם התחייה – גילוי האור המשולב

והנה כל האמור לעיל יבואר יותר לעתיד לבוא, בזמן תחיית המתים, שאז יתגלה לעין כל מה שפעלה עבודת האדם במשך כל זמן הגלות.

ויש להבין.

הרי מבואר בכמה מקומות שתחיית המתים היא תכלית השכר, ותכלית הכוונה האלוקית בבריאה, עד שאפילו גילויי גן עדן אינם אלא הארה לגבי הגילוי שיהיה אז.

וצריך להבין.

מהו החידוש הגדול כל כך בתחיית המתים?

אם מפני גילוי אור אין סוף, הרי גם בגן עדן הנשמות נהנות מזיו השכינה.

ואם מפני שלימות הדירה בתחתונים, הרי עניין זה התחיל כבר במתן תורה.

ומהו אפוא החידוש של התחייה?

והעניין הוא.

שיש הפרש בין גילוי האור,

לבין גילוי משמעותו.

כי במשך כל ימי העולם, אף כאשר האדם עובד את קונו בשלימות, עדיין אין הוא רואה כיצד כל פרט ופרט משתלב בכוונה האחת.

יש מצוות.

יש ניסיונות.

יש עליות.

יש ירידות.

יש שמחה.

יש בכייה.

וכל אחת מהן עומדת לעצמה.

אמנם לעתיד לבוא,

לא יתוסף אור בלבד.

אלא יתברר שכל מהלך ההיסטוריה היה מהלך אחד.

וכל מה שנראה כפירוד,

לא היה אלא שלב באחדות עמוקה יותר.

ועל פי זה יש לומר.

שבתחיית המתים אין רק תחיית הגוף.

אלא תחיית המשמעות.

שכל רגע שהיה נראה אבוד,

יקום.

וכל כאב שנראה חסר תכלית,

יקום.

וכל דמעה שנשפכה לשם שמים,

תקום.

לא כזיכרון בלבד,

אלא כחלק מן האור עצמו.

ואז יתגלה למפרע,

שלא היה אפילו רגע אחד מחוץ להשגחתו יתברך.

אלא שכל ההסתר היה הכנה לגילוי עמוק יותר.

וזהו פירוש חדש במה שנאמר:

בלע המוות לנצח.

שאין הכוונה רק שהמוות יתבטל.

אלא שגם מה שנראה ככוח המוות,

יכלל בתוך הנצח.

שהרי כל מה שנפל,

יקום.

וכל מה שנשבר,

ישוב וייבנה.

וכל מה שהיה נדמה כסוף,

יתברר שהיה התחלה.

ועל פי זה יש להבין גם עניין עולם הבא.

שהרי ידוע ש"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", ומאידך "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא."

ולכאורה כיצד יתקיימו שני הדברים כאחד?

אלא שיש לומר.

שעולם הזה הוא עולם ההתהוות.

ועולם הבא הוא עולם ההתגלות.

בעולם הזה,

האדם יוצר.

ובעולם הבא,

האדם רואה.

בעולם הזה,

האדם בוחר.

ובעולם הבא,

האדם מבין.

בעולם הזה,

האדם הופך חושך לאור.

ובעולם הבא,

האדם רואה כיצד האור הזה מאיר לעד.

ולפי זה אפשר לומר דבר חדש.

שאין ערכו של עולם הבא רק מצד התענוג שבו.

אלא מצד האפשרות לראות את שלימות פעולתה של כל מצווה,

ושל כל תשובה.

שהרי בעולם הזה אין האדם יודע מה פעל.

אין הוא יודע כמה עולמות נפתחו,

כמה לבבות נרפאו,

כמה נשמות התחזקו,

וכמה אור נוסף לבריא.

אבל בעולם הבא,

תתגלה רשת האחדות כולה.

ויראה כל אדם,

כיצד מעשה אחד,

מילה אחת,

תפילה אחת,

או דמעה אחת,

נעשו חוליה שאין לה תחליף בכל בניין הבריא.

ואפשר לומר עוד.

שלעתיד לבוא,

לא יימדדו הנשמות רק לפי מספר המצוות שעשו.

שהרי המצוות כולן קדושות ושוות ברצון העליון.

אלא יתברר גם עומק ההתהפכות שכל נשמה חוללה בעולם.

לא כמידת שכר,

ולא כמדרגת חשיבות בין נשמות,

אלא כאופן המיוחד שבו גילתה כל נשמה את אורו האין־סופי של הקב"ה בתוך חלקה בבריאה.

שהרי אין שני בני אדם בעלי שליחות אחת.

ואין שני מסעות זהים.

וכל נשמה מגלה פן שלא נתגלה על ידי חברתה.

ונמצא,

שכל התשובות של כל הדורות,

וכל הירידות שנתהפכו לעליות,

אינן עניינים פרטיים בלבד,

אלא נעשות חלק מן האור הכולל של הבריאה.

וזוהי, לכאורה, בחינה חדשה במה שאמרו חז"ל:

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

שאין "חלק" פירושו בלבד חלק בירושה,

אלא חלק בבניין.

שכל נשמה מוסיפה לבנה אחת שאין אחרת יכולה להוסיף.

וכל אור שנולד מתוך ההתהפכות,

נעשה אור נצחי,

שאינו מסתלק עוד לעולם.

ועל פי זה יש לומר,

שאינן הגאולה השלמה רק סוף הגלות.

אלא שלימות פירושה.

שכל ההסתרים יתפרשו,

וכל השברים יתאחו,

וכל השאלות יתכללו בתשובה אחת.

לא תשובה של שכל בלבד,

אלא תשובה של הוויה.

שהמציאות עצמה תאמר:

ה' אחד ושמו אחד.

לא מפני שלא היה עוד חושך,

אלא מפני שגם החושך עצמו נעשה כלי לאחדותו.

וזוהי שלימות הדירה בתחתונים.

שאינן התחתון חדל להיות תחתון,

אלא שהתחתון עצמו מגלה את העליון.

ואין החומר בטל,

אלא נעשה שקוף לאין סוף.

ואין ההיסטוריה נמחקת,

אלא מתקדשת.

ואין החטא נזכר עוד כמרידה,

אלא כעדות לכוחה הבלתי־מוגבל של התשובה.

ועל פי כל זה אפשר לומר,

שזהו החידוש שיתגלה בדור האחרון,

שהוא גם הדור הראשון של העולם החדש.

שלא יהיה גילוי של אור בלבד,

אלא גילוי של אור שנולד מתוך כל מסע האנושות.

אור שלא היה בעולם בראשית.

ולא במתן תורה.

ולא בבית ראשון.

ולא בבית שני.

אלא אור שנאסף מכל נשמה,

מכל גלות,

מכל נפילה,

מכל תשובה,

עד שנעשה אור אחד.

וזהו, לכאורה, עומק העניין של דירה בתחתונים.

לא שהאור ירד אל העולם בלבד.

אלא שהעולם כולו,

לאחר כל מסעו,

יהיה בעצמו שירת האור.

ויהיה אז קיום הייעוד בשלימות,

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר."

שלא יראה האדם את האור בלבד,

אלא יבין שכל המציאות הייתה מראשיתה ועד סופה

דיבור אחד,

רצון אחד,

ואהבה אחת,

של אין סוף ברוך הוא,

המוליד אור חדש מתוך כל מה שנראה פעם כחושך,

עד שתושלם הכוונה העליונה,

ויהיה ה' אחד ושמו אחד,

במהרה בימינו ממש.

חלק ד'

דור ההתכללות – אור העצמות המשולב

והנה אחר כל האמור יש להוסיף ביאור נוסף, שהוא, לכאורה, שורש כל העניינים שנתבארו לעיל.

שהנה כל סדר העבודה כפי שנתבאר בדורות הראשונים הוא בדרך של בירור.

יש קדושה.

ויש קליפה.

יש אור.

ויש חושך.

יש עלייה.

ויש ירידה.

וכל עבודת האדם היא להבדיל בין הטוב לרע, ולהעלות את הניצוצות אל מקורם.

אמנם אפשר לומר, שלעתיד לבוא יתברר, שכל עבודת הבירורים עצמה לא הייתה אלא הכנה לעבודת ההתכללות.

שאין התכלית האחרונה ההבדלה,

אלא האחדות.

לא אחדות המבטלת את ההבדלים,

אלא אחדות הנולדת מהם.

וזהו חידוש שלא נתגלה בשלמות בשום דור.

כי בדורות הראשונים עיקר העבודה הייתה לגלות את האור.

ובעקבתא דמשיחא עיקר העבודה היא להפוך את החושך.

אבל בדור הגאולה,

תתגלה מדרגה שלישית.

לא גילוי בלבד.

ולא התהפכות בלבד.

אלא התכללות.

שאף ההתהפכות עצמה תיכלל באחדות פשוטה.

ואפשר לקרוא לבחינה זו בשם

אור ההתכללות.

שאינו אור הבא מן העליון בלבד,

ואינו אור הנולד מן התחתון בלבד,

אלא אור הנעשה מתוך התאחדות שניהם,

עד שאין עוד לומר:

זה משפיע,

וזה מקבל.

אלא שניהם נעשים גילוי אחד.

ועל פי זה יש לומר חידוש נוסף.

שיש שלוש מדרגות באור.

אור הגילוי.

המאיר את המציאות.

אור ההתהפכות.

המשנה את המציאות.

ואור ההתכללות.

המגלה שמעולם לא היו שתי מציאויות.

אלא גילוי אחד שהלך ונשלם.

ולכאורה יש לומר,

שזו היא משמעות חדשה במה שנאמר:

והיה ה' למלך על כל הארץ.

שאין הפירוש שיהיה עוד שלטון אלוקי בלבד,

שהרי גם עתה אין עוד מלבדו.

אלא שתתגלה מלכות מסוג אחר.

מלכות שאין בה כפייה.

אלא הסכמה.

מלכות שאין בה ביטול המציאות,

אלא גילוי פנימיותה.

עד שהבריאה עצמה תאמר את מה שהייתה אומרת השכינה מראשיתה.

וזה, אפשר לומר,

בחינת

מלכות ההסכמה.

שהבריאה אינה רק נשלטת על ידי רצון הבורא,

אלא נעשית שותפה בגילוי.

והנה יש להוסיף עוד.

שאפשר לומר שכל הדורות עד עתה היו שייכים ל"סדר התיקון".

אבל לעתיד תתחיל הנהגה חדשה.

לא תיקון.

אלא

סדר ההשלמה.

כי תיקון שייך לדבר חסר.

אבל השלמה שייכת לדבר שכבר נעשה שלם,

אלא שעצם שלמותו מוסיפה להתרחב בלי גבול.

כי גם השלמות עצמה איננה עומדת.

אלא הולכת ומתחדשת.

וזהי, לכאורה,

בחינת

שלמות מתחדשת.

לא שלמות קפואה,

אלא שלמות חיה.

שבכל רגע מגלה רובד נוסף של אין סוף.

ולפי זה יש לומר,

שגם המושג "עולם הבא"

מקבל עומק חדש.

שאין הוא רק העולם הבא אחר העולם הזה.

אלא

העולם הבא תמיד.

היינו,

שהבריאה כולה נעשית תנועה אין־סופית של התחדשות.

שאין עוד סוף להתגלות.

כי כשם שאין סוף לעצמות,

כך אין סוף לגילוי עצמותו.

וכל גילוי נעשה פתח לגילוי עמוק ממנו.

וכל אחדות מולידה אחדות רחבה יותר.

ועל דרך זה יש לומר חידוש נוסף.

שעד היום דיברו המקובלים על

אור ישר.

אור חוזר.

אור מקיף.

אור פנימי.

ואפשר לומר,

שלעתיד תתגלה בחינה נוספת,

שאינה שוללת את כל אלו,

אלא כוללת אותם.

ונקרא לה

אור העצמות המשולב.

שאינו מוגדר לפי אופן התפשטותו,

אלא לפי עצם היותו.

כי אין הוא אור הבא ממקום אחד למקום אחר.

אלא גילוי שבו כל ההפכים חדלים להיות הפכים.

ואין מקיף ופנימי.

ואין עליון ותחתון.

ואין עבר ועתיד.

אלא הכול נעשה הווה אחד של אלוקות.

ועל פי זה יש לבאר עניין נוסף.

אפשר לומר,

שאין תחיית המתים סוף ההיסטוריה.

אלא תחילת

ההיסטוריה האלוקית.

כי כל זמן שהעולם היה בתהליך תיקונו,

הייתה ההיסטוריה תולדת הבחירה.

אבל לאחר שתושלם הבחירה,

תתחיל יצירה חדשה.

לא של תיקון,

אלא של גילוי אין־סופי.

וכל נשמה,

לא תחדל מלעלות.

אלא תיעשה מקור של התחדשות לכלל הבריאה.

וכל צדיק,

וכל בעל תשובה,

וכל אדם מישראל,

ימצא רובד חדש בעצמותו,

עד אין קץ.

ולכאורה יש לומר,

שזוהי בחינת

גן העדן של התחייה.

שאינו מקום.

ואינו זמן.

אלא מצב של הוויה.

שהבריאה כולה נעשית גן,

מפני שהבורא מתהלך בה בגלוי,

והנבראים מתהלכים בו בגלוי,

ואין עוד מסך ביניהם.

ועל פי כל זה יש לומר,

שבדור האחרון מתגלה שם חדש לעבודת האדם.

לא עובד.

לא עבד.

ולא בעל תשובה בלבד.

אלא

שותף הבריאה.

לא שותף בבריאה עצמה, חס ושלום,

שהרי "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוקים".

אלא שותף בגילוי תכליתה.

שהקב"ה ברא עולם המסוגל לחדש,

והאדם, בבחירתו ובתשובתו,

מוציא אפשרות זו מן הכוח אל הפועל.

והרי זה כעניין שאמרו חז"ל,

שישראל נעשו שותפים להקב"ה במעשה בראשית.

אלא שלעתיד יובן עומק חדש בזה.

שלא רק בקיום העולם הם שותפים,

אלא בגילוי משמעותו.

ואפשר לומר,

שזו היא בשורת הדור השמיני.

לא דור הבא להחליף את הדורות שקדמו לו.

אלא דור המגלה את פנימיות כולם.

כשם שהיום השמיני אינו מבטל את שבעת הימים,

אלא מגלה את מה שלמעלה מן המחזור,

כך העבודה של הדור השמיני אינה מבטלת את עבודת שבעת הדורות שלפניו,

אלא מגלה את עצם כוונתם.

שלא הייתה הבריאה מכוונת רק אל תיקון האדם.

ולא רק אל תיקון העולם.

אלא אל

התגלות היצירתיות האלוקית.

היינו,

שעצמות אין סוף רצתה לא רק עולם שיוכל לשקף את אורו,

אלא עולם שיוכל, מתוך בחירתו החופשית, לגלות אופני אחדות חדשים שלא נודעו בתוך סדר הגילוי של הבריאח.

לא מפני שחסר היה לפניו דבר, חס ושלום.

אלא מפני שאין סוף אמיתי אינו מסתפק אפילו בשלמות,

אלא מגלה שגם השלמות עצמה מסוגלת להוליד התחדשות שאין לה קץ.

וזהי בחינת

אין־סוף החי.

לא אין־סוף של ריבוי בלבד,

ולא אין־סוף של משך בלבד,

אלא אין־סוף של התחדשות נצחית.

שבכל גילוי,

מתגלה עומק שלא נתגלה מעולם,

ובכל אחדות,

נולדת אחדות פנימית ממנה.

ואז יובן למפרע,

שכל ירידה הייתה זריעה,

וכל גלות הייתה הריון,

וכל תשובה הייתה לידה,

וכל מצווה הייתה נשימה,

וכל נשמה הייתה אות,

וכל הדורות יחד היו ספר אחד,

שנכתב באורו של אין סוף.

ועל הספר הזה נאמר,

"כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים."

לא מפני שהעולם יתבטל,

אלא מפני שהעולם ייעשה שקוף כל כך,

עד שלא יסתיר עוד דבר,

אלא יאיר את האין־סוף מתוכו,

לעולם ועד.